

‘Gafim’: periodista popular, dandi franquista

Amic de Rosselló-Pòrcel i d’Espriu, falangista de la primera hora, creador dels premis Ciutat de Palma de literatura... Gabriel Fuster Mayans, ‘Gafim’, va ser un home curiós i complex. I un dels protagonistes del panorama cultural mallorquí durant el franquisme.

Reportatge de Pere Antoni Pons

Es deia Gabriel Fuster Mayans, però va signar sempre els seus papers en premsa amb el pseudònim de *Gafim*. I així és com ha passat a la història. Val a dir que, si hi ha passat, no és tant per la seva tasca periodística com per la seva posició preeminent en la cultura oficial de la Mallorca franquista, una posició des de la qual va crear els premis Ciutat de Palma de literatura i va prescriure el cànon estètic de l’art illenc durant quatre dècades. Ara que Lleonard Muntaner ha publicat *Diario (1940-1951)*, un volum dels seus dietaris –fins ara inèdits– a cura de Margalida M. Socias Colomar, és l’ocasió de recuperar la figura i la trajectòria d’un home peculiar, ric en contradiccions i contrastos.

Gabriel Fuster Mayans va néixer a Palma l’any 1913, en una família xueta –així es coneixen els descendents dels jueus conversos de l’illa– ben posicionada i benestant. Tot i que durant gran part del segle XX els xuetes mallorquins intentaven dissimular la seva condició, a causa del racisme antixueta que amarava tots els sectors de la societat illenca, el pare de Gafim va ensenyar de petit al seu fill que no havia d’amagar el que era i que, si l’insultaven, havia de plantar cara. De la certesa que s’hauria de defensar sovint al llarg de la vida en va sorgir, en part, la passió de Gafim pels esports, en especial per la boxa.

Després d’estudiar a l’Institut Ramon Llull de Palma, on va tenir Gabriel Alomar de professor, el jove Gafim va estudiar dret a Barcelona. Entre les amistats que va lligar a la facultat, destaca la del poeta Salvador Espriu, a qui el 1956 portaria a Mallorca com a jurat del primer premi Ciutat de Palma de poesia. Més enllà de les convulsions socials i polítiques que es vivien a la Catalunya republicana, els anys barcelonins de Gafim van ser els de l’inici de la passió per la cultura i els del despertar de la vocació periodística i literària. En el terreny personal, sembla que Gafim ja era aleshores com seria tota la vida: un dandi afrancesat, vanitos i culte, ansiós per ser el centre d’atenció i capaç de qualsevol excentricitat –sempre dins uns límits– per aconseguir-ho.

Amistat amb Rosselló-Pòrcel

El record més estimat que li va quedar de l’eta-

A les Falles de València amb Remigio Sánchez, l'any 1945.

pa barcelonina tenia nom i cognoms: els del poeta Bartomeu Rosselló-Pòrcel. Gafim i Rosselló es coneixien de quan havien anat a classe junts al Ramon Llull de Palma. A Barcelona, però, on compartiren habitació a la Residència d'Estudiants, es van fer inseparables. En un conte del 1955, *El dimoni de Vallvidrera*, Gafim dona un testimoni singular del futur autor d'*Imitació del foc*: "En Tomeu i jo érem ateus. Ell era comunista i jo nudista. [...] En Tomeu tenia matrícules d'honor i era amic dels catedràtics. Llegia molt i feia versos. Jo em limitava a no deixar-me suspendre". També explica que el poeta "no era popular entre els companys de la Residència", i que ell hagué de defensar-lo sovint. "N'hi havia que l'odiaven perquè no anava a missa, perquè portava ulleres, perquè guanyava matrícules d'honor i perquè tenia granssons a la cara; precisament totes aquelles coses –proclama Gafim– que en ell m'encisaren".

La mort prematura de Rosselló-Pòrcel, el 1938, de tuberculosi, a vint-i-quatre anys, va convertir-lo en un mite. Gafim, a qui Rosselló havia dedicat el poema "Auca" del llibre *Imitació del foc*, va ser un dels que més va contribuir a la mitificació. Significativament, "Thomeu" –així és com el periodista solia referir-s'hi– és un dels noms que més surten als dietaris ara publicats. Llegint-los, queda clar l'afecte sincer que Gafim va sentir sempre per l'amic mort, tot i que insisteix tant en el fet que ell el va conèixer a fons (a diferència dels altres) que fa sospitar si no se'l volgué apropiari en exclusiva.

La guerra civil i la por del nazisme

Després de llicenciar-se el 1935 a la Universitat de Saragossa, on el pare va enviar-lo per por que una carrera aconseguida en una universitat catalana pogués no tenir validesa al cap del temps, Gafim va retornar a Mallorca. Pel cop d'estat del 18 de juliol, ell ja era a l'illa i ja formava part de Falange, on s'havia apuntat –segons explica Carles Marín en l'assaig *Gabriel Fuster Mayans, un periodista a la Mallorca franquista*– conscient que aquell seria el cavall guanyador dels nous temps que es preparaven.

Durant la guerra, que a Mallorca més aviat va ser una carnisseria perpetrada pels sublevats contra els republicans, Gafim va lluitar al front de Portocristo per repel·lir el desembarcament del capità Bayo i les tropes republicanes. Les cartes que va enviar a la família des del front, en vies de publicació, són les d'un jove arrogant i aventurer que està vivint l'experiència de la seva vida.

Els anys de la guerra, Gafim també va participar en algunes accions que, per als sectors progressistes i mallorquinistes, el deixaren assenyalat per sempre. Destaca quan va anar, amb altres falangistes, a la casa del professor Gabriel Vinyas,

a qui destrossaren la biblioteca. Passats els anys, Gafim es justificaria dient que hi havia anat per impedir que els seus camarades fessin cap disbarat. És una versió que la filla del professor, Encarna Vinyas, pedagoga i esposa de Josep M. Llompart, no es va creure mai.

Tot i formar part del bàndol vencedor, els anys posteriors a la guerra civil no van ser del tot plàcids per a Gafim. En plena Segona Guerra Mundial, el règim nazi esperava rebre algunes contraprestacions de part de Franco, a canvi d'haver-lo ajudat a guanyar la seva, de guerra. Una d'aquestes contraprestacions era un cens dels xuetes mallorquins. Volien deportar-los a un camp d'extermini. L'oposició del bisbe de Mallorca, Josep Miralles i Sbert, va evitar la catàstrofe.

Periodisme i controvèrsies

Gafim no es va poder guanyar mai del tot bé la vida només amb el periodisme. Primer va treballar (1942-1951) a la Comisaría General de Abastecimientos y Transportes de Baleares, coneguda popularment com "Abastos". I, del 1954 al 1967, va ser procurador de tribunals. Tot i que la seva vocació era el periodisme, li va costar fer-s'hi un lloc. Va passar anys col·laborant ocasionalment en diferents mitjans –*Brisas, Destino, Sóller...*– i escrivint amb una certa continuïtat al *Baleares*, el diari del Movimiento, però no va ser fins al 1957 quan va aconseguir, precisament al *Baleares*, una tribuna diària. La secció es deia *Tertulia en la Plaza Mayor* i hi publicava articles de temàtica variada, amb un to humorístic i costumista. Durant les dues dècades següents, va ser la secció més llegida de la premsa illenca. La popularitat de què va gaudir va donar a Gafim un fort ascendent sobre la societat mallorquina, que ell va aprofitar per imposar la seva agenda.

DURANT LA GUERRA CIVIL PARTICIPÀ EN ACCIONS QUE EL DEIXAREN ASSENYALAT

En termes artístics, aquesta agenda incloïa continuar donant corda al tipus d'art estantís que predominava d'una manera absoluta en la Mallorca del franquisme. Era un tipus d'art aliè als corrents modernitzadors de l'últim segle, un art que ofería un paisatgisme tòpic i antiquat. →

1. Gafim, amb barret i somrient al centre, posa amb altres membres de la Societat Arqueològica Lul·liana, entre els quals hi ha Francesc de Borja Moll. 2. Gafim, primer per l'esquerra, amb un grup d'amics al carnaval del Círculo Mallorquí (1952).
3. A la sala de sessions de l'Ajuntament de Palma. Presideix l'alcalde Gabriel Alzamora.

→ Coherent amb els seus gustos arnats, i conscient que tot el que no fos artísticament tradicionalista amenaçava la seva hegemonia com a dictador de tendències i gustos estètics, Gafim va atacar amb fúria els joves artistes de la Nova Plàstica dels anys 70, alhora que se'n reia, de l'art dels Picasso, Miró i companyia.

Justament, una de les polèmiques més sonades de Gafim va tenir Joan Miró com a protagonista. L'artista català, que vivia en una mena d'exili interior en la seva casa-taller de Palma, havia proposat a la ciutat de fer una escultura pública i uns vitralls per a la seu. La brutal campanya d'atacs que Gafim va emprendre contra Miró va fer que les autoritats possessin una condició a

l'artista: li acceptarien la proposta si ell es deixava fotografiar amb els màxims representants del règim a l'illa. Miró va refusar el xantatge i Palma es va quedar sense les dues obres mironianes.

Impulsor dels Ciutat de Palma

En el balanç positiu de Gafim, hi ha la creació, l'any 1956, dels premis Ciutat de Palma. Els va crear l'últim any que va ser regidor de Cultura, Esports i Jardins a l'Ajuntament. A més de donar un impuls a la producció literària de l'illa, els premis saberen revestir-se d'un notable prestigi, en part perquè, gràcies al sociable Gafim, comptaren amb jurats de molt nivell: Espriu, Sanchis Guarnier, Villalonga, Cela... Paradoxalment, els Ciutat de Palma van ser la màxima aportació literària de Gafim, que tota la vida va aspirar a ser escriptor però a qui un caràcter inconstant i peresós li va impedir de ser-ho.

Són in comptables les entrades del dietari en què es queixa de la poca capacitat de feina que té, de les terribles dificultats que l'assalten a l'hora de posar-se a escriure, de la nul·la autodisciplina de treball que demostra. També parla sovint d'una novel·la que ha d'escriure, de la mateixa manera que de vell va parlar amb freqüència de fer les memòries. A la fi, la vanitat fàcil de la vida literària li va consumir totes les energies. En morir, el 1977, només havia publicat un llibre: el costumista *Tres viatges en calma per l'illa de la calma* (1952).

El 1979, l'Ajuntament de Palma va dedicar-li un bust, encara situat a la plaça Major. Durant anys, el bust va aparèixer pintat amb creus gammades i altres consignes antisemitites. Quin destí més tristament irònic per a un home que, anualment, assistia a la missa que els *camisas viejas* mallorquins feien dir en memòria i honor de José Antonio. ●

